

IQTISODIY FANLARNI O‘QITISHDA PEDAGOGIK INNOVATSIYALARDAN FOYDALANISH ORQALI IJODKORLIKNI OSHIRISH

Xusanboyeva Tursunoy Muxammadqasimjanovna

Andijon davlat texnika instituti,

“Iqtisodiyot” kafedrası assistenti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada oliy ta’lim tizimi texnologik o‘zgarishlar va birinchi navbatda sun’iy intellektning kuchayib borayotgan bosimi ostida vaqtida qog‘oz va qalam yordamida bilim olgan o‘qituvchilar bilan internet va elektron qurilmalardan foydalanishga odatlangan o‘quvchilar o‘rtasida “avlodlararo ziddiyat” kuchayib borayonganligi hamda ushbu kamchiliklarni bartaraf etish uchun o‘qituvchilar o‘z fanlariga qiziqishni saqlab qolish va o‘quvchilarni o‘quv jarayoniga jalb qilishni ta’minlash uchun pedagogik yangiliklarni joriy etishlari kerakligi ayrim yangi pedagogik texnologiyalar orqali yoritilgan. Maqolaning yangiligi mualliflar tomonidan iqtisodiy muammolarni hal qilishning ijodiy usullarini kiritishida namoyon bo‘ladi.*

Kalit so‘zlar: *jalb etish, pedagogik innovatsiya, keys metodi, iqtisodiy fanlar, xayoliy fikrlash holatlari.*

Hozirgi zamonda texnologik va ijtimoiy muammolari oldida turgan oliy ta’lim tizimini takomillashtirish zarur. Oliy ta’lim sifatini oshirish tizimni iqtisodiy qo‘llab-quvvatlashni takomillashtirish (XXI asrda Xitoy va Janubiy Koreyada bo‘lgani kabi ta’limga davlat xarajatlarining ulushini oshirish), milliy oliy ta’lim tizimini tashkiliy islohotlarni amalga oshirish (Rossiyada 19-asrda bo‘lgani kabi - xalq ta’limi islohoti, xususan, Aleksandr II, Charter nomidagi universitetlar va boshqalar) tufayli mumkin. 1863), universitet professor-o‘qituvchilarining pedagogik yangiliklardan foydalanishi zarurdir. Ushbu ilmiy ishlanishda ayrim xorijiy universitetlarida pedagogik innovatsiyani qo‘llash amaliyotini - iqtisod darslarida filmlarni tahlil qilish asosida tasviriy fikrlash holatlarini ochib beradilar. Chet el tajribasi bilan taqqoslash mamlakatimizda oliy ta’lim sifatini oshirish uchun ushbu pedagogik texnologiyadan foydalanish istiqbollarini ko‘rsatadi.

Iqtisodiy fanlarni o‘qitishda badiiy filmlardan ta’lim texnologiyasi sifatida foydalanish g‘oyasi birinchi marta 1950 yilda Ogayo shtati universiteti professori W. J. Fleig tomonidan ishlab chiqilgan. Uning ta’kidlashicha, “Film o‘quvchilarni o‘z hududiga yot bo‘lgan ishlab chiqarish faoliyati turlari bilan tanishtirishga imkon beradi” [1 Fleig, 1950].

Iqtisodiy fanlar bo‘yicha o‘quv jarayonida kinofilmlardan foydalanish boshqa pedagogik texnologiyalarga nisbatan bir qator afzalliklarga ega.

Avvalo, filmlar ma’ruzalarga qaraganda ko‘proq ta’sir qiladi. Bu tomoshabinga kuchli ta’sir ko‘rsatadigan hissiyotlar, fantastika va haqiqat aralashmasi. Bu

imkoniyatlar yaratadi va talabalarga tanqidiy fikrlashga yordam beradi va etakchilik, strategiya, marketing, inson resurslarini boshqarish va moliyaviy menejment kabi muhim boshqaruv ko'nikmalarini o'rganishga yordam beradi. [2 Mantha, 2019].

Kino stsenariylari ijtimoiy jihatdan real va menejerlarning dunyosi va ishiga juda mos keladi [3 Bilsberry & Gilbert, 2008]. Aslida ular o'quvchilar darsliklarni o'qish va ma'ruzalarni tinglash orqali o'rganadigan nazariya va real hayot o'rtasida "Tushunish ko'prigi"ni qurishga yordam beradi. Barcha iqtisodiy sub'yektlar ratsionallik aksiomasiga asoslanadi. Biroq, haqiqatda iqtisodiy agentlar (xaridorlar, korxonalar, davlat sektori) qaror qabul qilishda har doim ham oqilona emas. O'quv jarayonida filmlardan (multfilmlardan) foydalanish nazariya va amaliyot o'rtasidagi tafovutni kamaytirishga yordam beradi.

Badiiy filmlar pul, xavf va noaniqlik, jamoa yetakchiligi, intellektual mulk, moliyaviy bozorlar, globallashtirish (deglobalizatsiya) va inson resurslarini boshqarish kabi iqtisodiy tushunchalarni tasvirlash uchun foydalidir. Bu atamalar hali ham talabalar, ayniqsa, bakalavriat talabalari uchun mavhumdir. Biroq, moliyaviy bozorlar va pullarga bag'ishlangan ishlarni o'rganish (Uoll-strit va Uoll-strit bo'ri filmlari); xavf va noaniqlik (Tumandagi kirpi multfilmi); jamoa rahbariyati (Smeshariki multfilmi) talabalarga iqtisodiy toifalarning hayotda haqiqiy qo'llanilishini tushunishga yordam beradi.

Hozirgi avlod o'quvchilarining xususiyatlarini hisobga olgan holda. Bugungi universitet talabalari oldingi avlodlardan ajralib turadigan bir qancha ijobiy va salbiy xususiyatlarga ega. Daffining ta'kidlashicha, "So'nggi avlod yoshlarining beshdan bir qismidan ko'prog'i (22%) balog'at yoshida umumiy ruhiy kasallik belgilari bilan boshlanadi, 1998 yilda milleniallarning 15 foizi, ular bir xil o'rtacha yoshda edi" [4 Daffy, 2021]. Hozirgi avlodi raqamli qurilmalar bilan o'qituvchilariga qaraganda yaxshiroq o'zaro ta'sir qiladi. Biroq, ularning bilimlari asosan yuzaki bo'lib, hissiy aqllari past. Shu sababli, N. Lin ta'kidlaganidek, ko'pincha raqamli mahalliylik deb ataladigan hozirgi avlod o'quvchilari guruh loyihalari, jamoatchilik ishtiroki va darsdan tashqari tadbirlar kabi oflayn ijtimoiylashuvni rag'batlantiradigan tashabbuslardan foyda olishlari mumkin. Mazmunli munosabatlarni rivojlantirish orqali talabalar empatiya, muloqot qobiliyatlari va nizolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirishlari mumkin. [5 Linh N., 2024]. Iqtisodiy va boshqaruv masalalariga oid badiiy filmlarni tahlil qilish talabalarning mini-guruhlarda ishtirok etishi, loyihalar muhokamasi va oflayn aloqalarni o'z ichiga oladi. Kino (multfilm) munozaralarini pedagogik texnologiya sifatida qo'llash "Kundalik maktab hayoti tartibini" buzish va universitet talabalari uchun iqtisodiy darslarni mazmunli va qiziqarli qilish imkonini beradi.

Oliy ta'lim o'qituvchilari rivojlanayotgan texnologiyalar, xususan, sun'iy intellektning doimiy bosimi ostidadir [6]. Ularning o'zlari asosan qalam va bo'rdan foydalanishni o'rgangan bo'lsalar, ularning talabalari turli elektron va raqamli qurilmalar orqali o'rgandilar. Ya'ni, ular turli xil ta'lim uslublariga ega. Shu sababli,

o'qituvchilar (professorlar) talabalarning o'quv materialini tushunishlari va u bilan shug'ullanishlari uchun yordamga muhtoj [7 Szyliowicz & Green, 2019]. Bu avlodlararo qarama-qarshilik yil sayin yaqqol namoyon bo'lmoqda. Shuning uchun oliy ta'lim o'qituvchilari hozirgi avlodi talabalarining o'quv ehtiyojlariga ko'proq mos keladigan yangi pedagogik texnologiyalarga o'tishlari kerak. Filmlardan foydalanish o'qituvchilarning texnologiya bilan tanish bo'lgan yangi avlod talabalari haqidagi tashvishlarini kamaytiradi. Ya'ni filmlar orqali o'qituvchilar va talabalar o'rtasida, tobora rivojlanib borayotgan innovatsiyalar va pedagogik texnologiyalar o'rtasida kelishuv nuqtasi paydo bo'ladi.

“Barchamiz bolalikdan kelganmiz” va o'quvchilar har doim “WALL-E” kabi sevimli bolalik multfilmini qayta ko'rishni va uni tahlil qilishni yoqtiradilar. Bu ularning o'quv jarayoniga hissiy faolligini oshiradi.

Mamlakatimizda oliy ta'limda retsept bo'yicha intizomga nisbatan noxolislikni bartaraf etish. Iqtisodiyot bo'yicha Nobel mukofoti sovrindori G.Saymon shunday nuqtai nazarni shakllantirdiki, unga ko'ra insoniy mulohazalar mantiqiyligi cheklangan va qaror qabul qilish ko'rsatmaviy konstruksiyalar (“nima qilish kerak edi”) emas, balki haqiqiy qarorlarni tavsiflash va tushuntirish orqali yaxshiroq o'rganiladi. [8], [9]. Oliy ta'lim muassasalarida o'qitiladigan barcha fanlarni G.Simon yondashuviga muvofiq shartli ravishda “Reseptiv modellar” va “Tavsifiy modellar” ga bo'lish mumkin. “Ko'rsatmali modellar” ni o'rganish, masalan, matematik fanlar bo'yicha taklif qilinganidek, maqbul yechimlarni bilishga imkon beradi [10]. Mamlakatimizdagi bugungi oliy ta'limda talabalarni o'qitishda bir xillik retsept bo'yicha fanlarni o'rganishga qaratilgan. Shu sababli, ishga kelgan oliy ta'lim bitiruvchilari amalda qarorlar butunlay boshqacha qabul qilinishidan hayratda. Iqtisodiy fanlar blokida faqat “Xulq-atvor iqtisodiyoti” tavsiflovchi mavzudir. Iqtisodiy muammolarni badiiy filmlar asosida tahlil qilishdan foydalanish ularning yechimini haqiqatga yaqinlashtirish va nazariyaga nisbatan aniqlangan qarama-qarshilikni ma'lum darajada bartaraf etish imkonini beradi.

Umuman olganda, bizning fikrimizcha, iqtisod darslarida kinofilmlardan pedagogik yangilik sifatida foydalanish ko'proq obrazli shaklda keys metodini ishlab chiqishdir. Odamlar voqelikni harflar yoki raqamlardan ko'ra tasvirlar yordamida o'rganadilar. Olimlar ta'lim natijalarini yaxshilash uchun boshqaruv ta'limida pedagogik innovatsiyalarning muhimligini ta'kidlaydilar. [11 Purohit S., 2024].

“Milliy iqtisodiyot: o'ziga xoslik yoki va globalashuv” jangining kelajakka e'tibor qaratilishi talabalarga kundalik hayotdan yuqori ko'tarilish va iqtisodiy voqelikni kengroq ko'rish imkonini berdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Fleig WJ Buxgalteriya hisobi bo'yicha ko'rsatmalarda filmlardan foydalanish // Buxgalteriya sharhi. – 1950. – No 1. – b. 94–96.
2. Mantha R. Filmlar menejment ta'limida pedagogika sifatida - tadqiqot // Hozirgi voqealarning biznes kelajagiga ta'siri: Xalqaro konferentsiya. 2019.
3. Billsberry J., Gilbert LH Roald Dahlning Charli va shokolad fabrikasidan turli xil yollash va tanlash paradigmlarini o'rgatish uchun foydalanish // Menejment ta'limi jurnali. – 2008. – No 2. – b. 228–247.
4. Daffi B. Avlod afsonasi: Nima uchun tug'ilish siz o'ylaganingizdan kamroq ahamiyatga ega. - Hachette UK: Asosiy kitoblar, 2021.
5. Linh NTN Xo Chi Min shahridagi oliy ta'limda Z avlod talabalarida hissiy intellektni rivojlantirish strategiyalari // Ta'lim boshqaruvi: nazariya va amaliyot. – 2024.
6. Lukichev PM, Chekmarev OP Innovatsion iqtisodiyot masalalari. , 2024. – 463-482 b.
7. Szyliowicz D., Green TG "Haqiqiy" strategiyasini yaratish: Innovatsion o'qitish yondashuvlari uchun reallik televideniyasidan foydalanish // Menejment ta'limi xalqaro jurnali. – 2019. – № 3. – b. 100304.
8. Simon H. Ratsional tanlovning xulq-atvor modeli // Inson modellari, ijtimoiy va ratsional: Ijtimoiy muhitda aqliy inson xatti-harakati bo'yicha matematik insholar. – 1957. – № 1. – b. 241-260.
9. Ma'muriy xatti-harakatlar va tashkilotlar Saymon H., Mart J. Ma'muriy xatti-harakatlar va tashkilotlar //Tashkiliy xatti-harakatlar 2. – Routledge, 2015. – P. 41-59
10. Bazerman Maks. Qanday qilib to'g'ri boshqaruv qarorini qabul qilish kerak. - M.: Alpina PRO, 2024.
11. Purohit S., Dutt A. 21-asrda menejment ta'limidagi pedagogik innovatsiyalar: sharh va tadqiqot kun tartibi // Menejment ta'limi xalqaro jurnali. – 2024. – No 2. – b. 100976. – doi: org/10.1016/j.ijme.2024.100976.